

Dr MIODRAG MATEJIĆ,
redovni profesor

FINANSIRANJE PRAVNIH FAKULTETA

Pravni fakultet u Nišu učestvovao je na XVI Inter fakultetskoj konferenciji pravnih fakulteta, koja je održana u Zagrebu 11 do 13. maja 1974. godine sa referatom »Finansiranje pravnih fakulteta«, čiji se glavni stavovi ovde izlažu.

Da bi se mogle pratiti promene koje su u finansiranju pravnih fakulteta i obrazovanju u celini nastale od održavanja konferencije do danas, ukazano je na glavna rešenja koja su već ostvarena. Isto tako ukazano je i na niz još uvek otvorenih problema u vezi sa finansiranjem pravnih fakulteta, koji očekuju svoje rešenje u okviru samoupravnih interesnih zajednica koje su osnovane republičkim i pokrajinskim zakonima.

I. Opšti osvrt na finansiranje pravnih fakulteta

Finansiranje pravnih fakulteta u našoj zemlji povezuje se sa finansiranjem visokoškolskih ustanova uopšte. Ono se po malo čemu razlikuje od finansiranja na drugim fakultetima, izuzev po relativno manjim potrebama za materijalnim rashodima. To je zato što postoji uverenje da je za pravne fakultete u domenu materijalnih potreba dovoljno obezbediti prostorije za smeštaj i njihovo održavanje.

Ovo je uticalo da se celokupan problem finansiranja pravnih fakulteta shvati dosta uprošćeno i svede na obezbeđenje sredstava za lične dohotke. Činjenica je da se nisu ulagali dovoljni naporci za povećanjem nastavnog standarda i boljim obezbeđenjem materijalne osnove za osavremenjivanje nastavnog procesa, pa je ovaj morao, u odnosu na neke druge fakultete da zaostaje.

Nije preterano reći da je bilo samoodricanja kod pravnih fakulteta u interesu podmirenja drugih važnijih potreba visokoškolskih ustanova i da su pravni fakulteti tu pokazali pun smisao solidarnosti.

Zato je i istaknuto da se problem finansiranja pravnih fakulteta postavlja u dosta uprošćenom obliku i ograničava na obezbeđenje sredstava za redovnu delatnost i u određenim slučajevima za posebne investicione namene. Ali po strukturi potreba i rashoda problem finansiranja pravnih fakulteta nije bio ni malo lak za rešavanje. Pre svega mora se imati u vidu porast broja pravnih fakulteta, naročito počev od 1960. godine, kad su osnovana samo na području SR Srbije tri nova pravna fakulteta (Novi Sad, Niš i Priština). Zadnjih godina

opet se broj pravnih fakulteta i njihovih odeljenja povećava jer je otvoreno nekoliko pravnih fakulteta odnosno odeljenja, koja već prerastaju u nove pravne fakultete.

Prema tome nesumljiva je činjenica da zajednica ulaže znatna sredstva u pravne fakultete, kao i njihov razvoj. Međutim, postoji uverenje da ta sredstva nisu dovoljna, bar za obezbeđenje savremenog standarda nastave u čemu pravni fakulteti zaostaju.

1. Pravni izvori finansiranja

Pravni fakulteti finansiraju se na osnovu republičkih i pokrajinskih zakona.

U vreme kad se održavala interfakultetska konferencija i kad su razmatrani problemi finansiranja pravnih fakulteta, republičko i pokrajinsko zakonodavstvo o finansiranju obrazovanja bilo je na prekretnicama. To je bio slučaj sa zakonodavstvom u SR Srbiji gde je finansiranje visokoškolskih ustanova na amandmanskim osnovama predviđeno zakonom koji je u postupku usvajanja. Zato se u svim republikama i pokrajinama primenjuju propisi koji su ranije donešeni.

To su u glavnom bili zakoni doneti u toku i posle 1968. godine. Ti zakoni iz ranijeg perioda, nisu mogli da posluže kao osnova za uspostavljanje samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u oblasti visokog školstva. Tek posle ustava iz 1974. godine počelo je donošenje novih zakona. To su zakoni o samoupravnim interesnim zajednicama u oblasti obrazovanja. Na osnovu navedenih zakona republičke zajednice obrazovanja i druge samoupravne zajednice koje finansiraju pravne fakultete donosile su svoje samoupravne akte o finansiranju, (finansijske odredbe u statutu, pravilnike i druge akte opštег karaktera).

Broj opštih akata o finansiranju pravnih fakulteta je i u to vreme bio znatan jer aktima interesnih zajednica (zajednice obrazovanja) treba dodati i sva druga akta koja donose samoupravni organi samih pravnih fakulteta.

Međutim, već u to vreme društveni dogovori i samoupravni sporazumi predstavljaju značajna akta finansiranja pravnih fakulteta, jer se njima u društvenim razmerama samoupravno uređuju složeni odnosi u oblasti podmirenja potreba pravnih fakulteta.

Glavna načela budućeg finansiranja obrazovanja bila su data u idejnim osnovama samoupravnog socijalističkog preobražaja vaspitanja i obrazovanja za X Kongres SKJ. U njima se navodi:

»Savez komunista će se zalagati da radnici u osnovnim organizacijama udruženog rada i ostali radni ljudi izdvajaju za vaspitanje i obrazovanje onaj deo svog dohotka koji bude utvrđen samoupravnim sporazumom, odnosno društvenim dogовором, kao i zakonom. Oni će raspolažati tim sredstvima i pokrivati konkretne troškove obrazovanja na način koji najbolje obezbeđuje ostvarivanje njihovih neposrednih kratkoročnih i dugoročnih potreba u kadrovima i ukupni razvoj naše samoupravnog socijalističkog društva«.

2. Dohodak pravnih fakulteta

U skladu sa Ustavnim načelima pravni fakulteti kao samoupravne organizacije neprivrednih delatnosti od posebnog društvenog interesa ostvaruju dohodak slobodnom razmenom svoga rada sa radom radnih ljudi čije potrebe u oblasti obrazovanja zadovoljavaju. Ovoj dohotak pravni fakulteti ostvaruju preko interesnih zajednica čiji su članovi.

Problem dohotka u neprivrednim delatnostima uopšte, pa i na pravnim fakultetima, zaokuplja našu naučnu i stručnu javnost, skupštinska i samoupravna tela. I ako Ustav SSRJ i republički i pokrajinski ustavi regulišu mehanizam sticanja i obrazovanja dohotka u ustanovama društvenih delatnosti, ipak još nismo u mogućnosti da taj dohodak teoretski i praktično sagledamo u okviru naših pravnih fakulteta.

Dohodak pravnih fakulteta još je uvek uslovna i pre finansijsko-obračunska, pa i pravna, nego ekonomski kategorija. To proističe pre svega iz načina njegovog obrazovanja. Dogod se uspostavljanjem interesnih zajednica ne omogući slobodna razmena rada u neposrednom odnosu radnika pravnih fakulteta i neposrednih proizvođača i drugih radnih ljudi tj. do god se ne ispune ustavne pretpostavke o slobodnoj razmeni rada ne postoji mogućnost da se na našim fakultetima obrazuje dohodak kao kategorija koja će odražavati stvarne ekonomski odnose u udruženom radu, da bi se u smislu Ustava SFRJ obezbedio radnim ljudima na pravnim fakultetima jednak društveno-ekonomski položaj kao i radnicima u drugim organizacijama udruženog rada gde je to već postignuto.

Površna analiza strukture dohotka na pravnim fakultetima u vreme održavanja Interfakultetske konferencije pokazuje da se taj dohodak obrazuje iz ukupnog prihoda u koji ulaze; prihodi koje obezbeđuje zajednica obrazovanja i prihodi koje ostvaruju sami fakulteti od naknada za vršenje određenih delatnosti koje ne finansira zajednica obrazovanja (tzv. sopstveni prihodi).

U ove sopstvene prihode fakulteta, po pravilu na svim pravnim fakultetima, ulaze: prihodi od naknada koje plaćaju vanredni studenti prema posebnim propisima samih fakulteta (školarina), prihodi od centara za vanredno studiranje koji pripadaju fakultetu prema ugovoru sa organizatorima centara, naknada za upis na fakultete koje plaćaju lica bez odgovarajuće srednje spreme, prihodi od naknada koje plaćaju studenti poslediplomskih studija, prihodi od poklona, zavestanja i drugi prihodi.

Dohodak pravnih fakulteta dobija se kad se od ukupnog prihoda, obrazovanog na izloženi način, odbiju troškovi poslovanja fakulteta i amortizacija, a u njega uračunaju sredstva za stambenu izgradnju koja se izdvajaju na osnovu zakona, društvenog dogovara i samoupravnog sporazuma za ovu svrhu.

Pravni fakulteti takav dohodak utvrđuju za svaku godinu i raspoređuju na lične dohotke i fondove, pošto prethodno izdvoje sredstva za podmirenje zakonskih i ugovornih obaveza.

3. Cena obrazovanja

Za ovakav dohodak osnovni je problem kako se obrazuje onaj njegov deo koji se dobija od zajednice na osnovu samoupravnog sporazuma.

Da bi se to utvrdilo, potrebno je reščlaniti ukupan iznos sredstava koje zajednica daje na njegove osnovne elemente. U tom raščljanju leži ključ mnogih nesporazuma i čestih primedaba pravnih fakulteta na odluku interesne zajednice u koju se uđuruju.

Pravilo je da se u finansiranju visokoškolskih ustanova, a da bi se utvrdio dohodak, polazi od tzv. cene obrazovanja. Na ceni obrazovanja zasnivaju se dohodovni odnosi pravnih fakulteta u SR Srbiji i nekim drugim republikama. Prema nacrtu Zakona o zajednicama obrazovanja i finansiranju obrazovanja i vaspitanja SR Srbije, cenom obrazovanja obezbeđuju se:¹⁾

1. materijalni troškovi fakulteta i amortizacija,
2. lični dohoci radnih ljudi na fakultetima u skladu sa društvenim dogовором i samoupravnim sporazumom,
3. istraživačko-razvojni rad na fakultetima i naučni rad vezan za nastavu i
4. zajedničke potrebe radnih ljudi na fakultetima i potrebe proširivanja materijalne osnove fakulteta.

Cena obrazovanja obuhvavata i sredstva kojima se obezbeđuju uslovi za školovanje materijalno neobezbeđenih studenata (tzv. studentski standard).

Da bi se obezbedio minimum sredstava na osnovu cene obrazovanja predviđa se da cena obrazovanja ne može biti niža od iznosa sredstava potrebnih za obezbeđenje standarda kadrovske i materijalno-tehničke opremljenosti delatnosti fakulteta utvrđene na osnovu posebnih propisa.

Struktura cene obrazovanja Republičke zajednice obrazovanja SR Srbije za pravne fakultete u Beogradu i Nišu za 1973. godinu

	Beograd	Niš
1. Fakultet		
2. Režijski troškovi »A« ²⁾	525.000	392.760
3. Režijski troškovi »B« ³⁾	177.565	53.379
4. Troškovi nastave »A« ⁴⁾	107.219	29.251
5. Troškovi nastave »B« ⁵⁾	45.358	18.254
6. Ostali materijalni troškovi	168.698	39.187
7. Ukupno (2 do 6)	1.023.840	532.831
8. Sredstva za L. D.	8.388.564	3.073.647
9. Amortizacija	439.299	206.737
10. Ukupno (7+8+9)	9.851.703	3.813.215

¹⁾ Ovo je danas predviđeno u čl. 9. Zakona o samoupravnim interesnim zajednicama obrazovanja i vaspitanja («Sl. glasnik SR Srbije», br. 48/74).

²⁾ Obuhvaćeni: ogrev, osvetljenje i dr.

³⁾ Obuhvaćeni: kancelarijski i PTT troškovi i dr.

⁴⁾ Obuhvaćeni: elementarni troškovi nabavka materijala i dr.

⁵⁾ Obuhvaćeni: direktni troškovi nastave i potrošni materijal i dr.

4. Izvori sredstava za finansiranje pravnih fakulteta

Izvori sredstava za finansiranje visokog školstva (pa i pravnih fakulteta) utvrđeni su republičkim odnosno pokrajinskim zakonima.

U vreme održavanja konferencije to su još uvek pretežno bila obavezna davanja poreskog karaktera poznata kao »doprinosi za obrazovanje«. Standardni oblici doprinosa za obrazovanje (republički i pokrajinski doprinos za obrazovanje) su: doprinos iz ličnog dohotka iz radnog odnosa, doprinos za obrazovanje iz dohotka organizacija udruženog rada, doprinos iz ličnog dohotka od poljoprivredne delatnosti i deo poreza na promet.⁶⁾

Zakonima o zajednicama obrazovanja i finansiranju obrazovanja koji su do sada doneti predviđa se izmenjena struktura izvora prihoda za finansiranje pozitivnog obrazovanja (u koje spadaju i visokoškolske ustanove). Ustanovljavaju se doprinosi iz dohotka organizacija udruženog rada koji ove organizacije plaćaju zajednici obrazovanja kojoj pripadaju. Pored toga za radne ljudе u organizacijama udruženog rada koje nisu obveznici poreza iz dohotka organizacija udruženog rada, zatim za radne ljudе u državnim organima i radne ljudе van udruženog rada predviđa se obaveza da iz svojih ličnih dohodata plaćaju doprinos za obrazovanje zajednici obrazovanja kojoj pripadaju. Razlika od sistema obezbeđenja sredstava koji je važio u vreme konferencije i ovoga je u tome što se visina doprinosa utvrđuje samoupravnim putem u okviru samoupravnih prava zajednice obrazovanja. Tako stopu doprinosa utvrđuje skupština zajednice obrazovanja, s tim da se prethodno pribavi mišljenje republičke skupštine.⁷⁾

Pored navedenih izvornih prihoda (od doprinosa) ranija zajednica obrazovanja ostvarivala je još i druge (tzv. ostale prihode) koji su različiti za razne zajednice, ali koje se u glavnom svode na: anuitete i kamate po investicionim kreditima, kamate na sredstva deponovana po viđenju kod banke i potraživanja od pozajmnog fonda studenata.

Namenska sredstva za investicije dodeljivale su zajednicama obrazovanja republike odnosno pokrajine posebno.

U vreme održavanja Interfakultetske konferencije bili su već poznati politički stavovi o obrazovanju sredstava za obrazovanje.

U idejnim osnovama samoupravnog socijalističkog preobražaja vaspitanja i obrazovanja za X Kongres SKJ, navedeno je da sredstva za razvoj obrazovanja i vaspitanja posle osnovnog treba da obezbeđuju radnici u organizacijama udruženog rada iz dohotka, a ostali radni ljudi iz ukupnog prihoda. Ta sredstva treba da se izdvajaju kao posebna sredstva obrazovanja, po pravilu, pri svakoj organizaciji udruženog rada, odnosno pri drugim oblicima organizovanja radnih ljudi.

⁶⁾ U nemogućnosti da se navedu izvori prihoda svih republičkih zajednica obrazovanja primera radi navode se prihodi Republičke zajednice obrazovanja SR Srbije: republički doprinos iz ličnog dohotka iz radnog odnosa po stopi od 1,6%, republički doprinos za obrazovanje iz dohotka organizacija udruženog rada po stopi od 0,93%, republički doprinos iz ličnog dohotka od poljoprivredne delatnosti i 7,3% od osnovnog poreza na promet proizvoda i usluga.

⁷⁾ Danas čl. 31. Zakona o samoupravnim interesnim zajednicama obrazovanja i vaspitanja (»Sl. glasnik SRS«, br. 48/74).

Treba ujedno »omogućiti da radnici u organizacijama udruženog rada i u drugim oblicima organizovanja mogu ta sredstva u celini ili delimično, udruživati u okviru oblasti, grane ili grupacije.«

Na ovim osnovama posle donošenja zaključaka Kongresa utvrđivaće se u buduće izvori sredstava za finansiranje i pravnih fakulteta, što je u republikama koje su donele zakone već i ostvareno.

II. Finansiranje delatnosti fakulteta prema vrstama delatnosti

1. Redovna delatnost fakulteta

Redovna delatnost pravnih fakulteta finansira se, po pravilu, iz sredstava koja obezbeđuje odgovarajuća zajednica obrazovanja. Tu se uglavnom radi o republičkim zajednicama obrazovanja koje su, na osnovu republičkih zakona preuzele obavezu obezbeđenja sredstava. Samo izuzetno, kao što je slučaj u SR Hrvatskoj, sredstva za redovnu delatnost pravnih fakulteta u vreme održavanja konferencije obezbeđuje pozivna zajednica (Republička zajednica za usmereno obrazovanje). U nekim republikama predstoјalo je donošenje zakona kojima se uvode pozivne zajednice. U tom pogledu u budućnosti položaj pravnih fakulteta biće istovetan njihovim povezivanjem za odgovarajuću pozivnu zajednicu.

Pod redovnom delatnošću pravnih fakulteta podrazumeva se, u smislu obezbeđenja sredstava za njeno vršenje, nastavno-naučna delatnost. Ovu delatnost obuhvata: pripremanje i izvođenje nastave sa redovnim studentima, kao i naučni rad koji obezbeđuje odgovarajući kvalitet nastave (Pravilnik o utvrđivanju cijene Znanstveno-nastavne delatnosti u visokoškolskim ustanovama u sastavu Sveučilišta u Zagrebu za školsku 1973/74. godinu). Obim nastavno-naučne delatnosti utvrđuje se godišnjim programom rada na osnovu nastavnog plana i programa pravnih fakulteta.

a. Naučno-nastavna delatnost

Naučno-nastavna delatnost obuhvata u prvom redu rad sa redovnim studentima za koji odgovarajuća zajednica obezbeđuje finansijska sredstva.

U tom pogledu utvrđeni su elementi cene nastavno-naučne delatnosti. Elementi cene obuhvataju: lični dohodak nastavnika i saradnika; dokumentarista; bibliotekarskih i pomoćnih stručnih radnika u nastavi; administrativnih i drugih radnika (radnika sekretarijata pravnih fakulteta); materijalne troškove (rashode); amortizaciju osnovnih sredstava; sredstva za fondove fakulteta i anuitete za otplate kredita i zajmova.

a.a. Sredstva za lične dohotke

Sredstva za lične dohotke, na većini pravnih fakulteta u vreme konferencije, određuju se različito za nastavno-naučne radnike (tj. nastavnike i saradnike), i to prema broju stvarno zaposlenih i prema

strukturi (zvanjima) ovih radnika, ali u granicama broja, koji se za svaku kategoriju ovih radnika priznaje fakultetu primenom posebnih kriterijuma prema nastavnom planu i broju efektivnih časova predavanja odnosno vežbi i za dokumentariste, bibliotekare i administrativne i druge radnike sekretarijata fakulteta — u ukupnom iznosu opet primenom posebnih kriterijuma (prema sistematizaciji i odobrenim radnim mestima).

Sva sredstva za lične dohotke utvrđuju se u neto iznosu, ali se dodaju odgovarajući porezi i doprinosi koji se plaćaju iz ličnog dohotka. Priznavanje poreza i doprinosa izaziva u praksi nekih pravnih fakulteta velike troškove.

Sredstva namenjena za lične dohotke koja se obezbeđuju za pripremanje i izvođenje nastave valorizuju se u određene dinarske iznose prema kvalitetu rada koji je izražen izborom u određeno zvanje.

U ovako određena sredstva ulaze kao valorizacioni elementi: pripremanje i unapređivanje strukture i kvaliteta nastave (misli se na nastavu sa redovnim studentima, i to na predavanja i vežbe), praćenje i primena naučne literature, dostignuća i dokumentacije, naučni rad, individualne konsultacije sa redovnim studentima, učešće u radu katedre i drugih nastavno-naučnih jedinica i ostala nastavno-naučna delatnost koja nije navedena.

Sredstva se priznaju za određena zvanja u neto mesečnim iznosima i njihova visina varira od fakulteta do fakulteta.

Pored iznosa za lične dohotke nastavnika, saradnika i nenastavnog osoblja fakultetima se priznaje određeni iznos po diplomiranom studentu, koji je različito utvrđen za pojedine zajednice obrazovanja. Neke zajednice priznaju samo razliku iznad normalnog broja diplomiranih.

Za radnike u stručnim službama (nenastavno osoblje) obračunava se neto mesečni iznos ličnog dohotka za svakog radnika i zavisno od kvalifikacija i stručne spreme. Međutim, postupa se i na drugi način, na primer: u SR Sloveniji za lične dohotke nenastavnog osoblja utvrđuje se određeni (fiksni) iznos.

Obezbeđenje sredstava za lične dohotke zavisno je od broja radnih mesta i strukture zaposlenih. Zato se odgovarajućim aktima zajednica obrazovanja, a na osnovu sistematizacije radnih mesta fakulteta, utvrđuje stanje zaposlenih. U SR Srbiji, na primer, uzimaju se stvarno brojno stanje i struktura zaposlenih na dan 31. januara tekuće godine, pa se tako sredstva obezbeđuju u okviru i do broja odborenih radnih mesta.

Ukoliko je stvarni broj zaposlenih veći od odobrenog broja, sredstva se obezbeđuju samo za odobreni broj radnih mesta, s tim što se smanjenje većeg vroja vrši od najnižih zvanja i kvalifikacija, računajući nastavnike i saradnike kao jednu grupu i pomoćno-tehničke radnike u nastavi i nenastavno osoblje kao drugu grupaciju.

Činjenica je da zajednice u postojećim uslovima odobravaju nova radna mesta nezavisno od popunjenoosti radnih mesta na fakultetu. To izaziva teškoće u nastavi, jer se radna mesta odobravaju prema

mogućnostima zajednice da obezbedi sredstva za takva nepotpunjena radna mesta.

U nekim republikama zajednice obrazovanja posebno obezbeđuju sredstva naime funkcionalnih dodataka (dekanima, prodekanima i drugim licima na radnim mestima za koja je to opštim aktom fakulteta utvrđeno). Sredstva se obično obezbeđuju u procentu od ukupnog bruto iznosa sredstava za lične dohotke (u SR Hrvatskoj i SR Srbiji u visini od 2%).

Sredstva za lične dohotke nastavnika i saradnika u radnom odnosu sa nepunim radnim vremenom obezbeđuju se u procentu od odgovarajućeg ličnog dohatka nastavnika i saradnika u stalnom radnom odnosu sa punim radnim vremenom. Procenat za neke fakultete (u SR Srbiji), zavisi od toga da li je nastavnik odnosno saradnik nastanjen u mestu fakulteta ili van mesta fakulteta (u SR Srbiji procenat iznosi 20% i 30%).

b.b. Sredstva za materijalne troškove (materijalni rashodi)

Sredstva za materijalne troškove pravnih fakulteta iz godine u godinu obezbeđivale su zajednice obrazovanja skoro automatski. Automatizam je primenjivan tako što je za svaku godinu utvrđen procenat povećanja materijalnih troškova prema visini troškova iz pretходne godine navodno u skladu sa porastom cena, ali bilo je slučajeva i bez povećanja. Sigurno je da takav automatizam parliše svaku mogućnost promene u materijalnom standardu pravnih fakulteta, koji ostaje »zaleden«.

Pravilnici o utvrđivanju cene obrazovanja, doduše, regulisali su neke kriterijume tzv. osnovicu normativa i vrednost normativa u SR Hrvatskoj i za svaku grupu rashoda prema tim kriterijumima određivali novčani iznos.

Prema pomenutom republičkom pravilniku sredstva za kancelarijski materijal utvrđena su prema broju radnika na fakultetu sa dodatkom određenog procentualno izraženog povećanja za upisane redovne i vanredne studente osim studenata prve godine (20%), tako da fakultetu pripada 10 jedinica (osnovica normativa). Vrednost normativa je 180. Osnovica normativa za ogrev je kubatura prostorija, a vrednost normativa — 6 do 8 dinara po kubnom metru zagrevne površine, itd.

Materijalni rashodi su specificirani, pored navedenih — kancelarijskog materijala i ogрева još i kao: osvetljavanje, PTT troškovi, voda i čišćenje, troškovi održavnja objekata i terena, troškovi održavanja učila i ostale opreme, putni troškovi, troškovi ekskurzija, troškovi izvođenja terenske nastave, nabavka knjiga za biblioteku, nagrade studentima, pomoć studentima i njihovim organizacijama, stručno uzdizanje nastavnika i saradnika, međufakultetske konferencije, interkatedarski sastanci, sudjelovanje na naučnim skupovima, troškovi razmene nastavnika i drugi rashodi.

c.c. Sredstva za amortizaciju osnovnih sredstava

Sredstva za automatizaciju utvrđuju se prema minimalnim zakonskim obaveznim stopama. Ove stope su različite za pojedine republike. Amortizacijom su obuhvaćene zgrade. Postoji obaveza fakulteta da određeni deo sredstava amortizacije udružuje u poseban fond zajednice obrazovanja (u SR Srbiji taj deo iznosi 60%).

d.d. Sredstva za fondove fakulteta

Sredstva za obavezne i druge fondove fakulteta, prema statutu fakulteta i drugim opštim aktima, utvrđuju se u procentu od ukupnog dohotka osim sredstava koja su sadržana u bruto iznosima ličnih dohodaka zaposlenih na fakultetu.

e.e. Sredstva za putne troškove

Fakultetima koji imaju nastavnike i saradnike van sedišta matične ustanove ili imaju isturena odeljenja priznaju se putni troškovi (dnevnice i troškovi prevoza) u stvarnom iznosu.

f.f. Sredstva za otplatu anuiteta

Sredstva za otplatu anuiteta obezbeđuju se fakultetima u visini predviđenoj ugovorom o kreditu čiju je otplatu fakultet preuzeo. Međutim, u SR Srbiji sredstva za anuitete po iskorišćenim kreditima ne obezbeđuje zajednica od 1973. godine, osim kad fakultet ne ostvaruje nikakve sopstvene prihode.

2. Finansiranje rada sa vanrednim studentima

Zajednica obrazovanja, po pravilu, ne obezbeđuje sredstva za podmirenje rashoda vezanih za rad sa vanrednim studentima.

Zato se izdaci za vanredne studente finansiraju iz naknada koju ovi studenti plaćaju, u visini koja je utvrđena posebnim opštim aktima fakulteta i to različito za pojedine fakultete. Naknada koju plaćaju vanredni studenti iznosila je u vreme održavnja konferencije na Pravnom fakultetu u Ljubljani — 300 dinara godišnje (podatak za 1972. godinu), na Pravnom fakultetu u Beogradu isto toliko, na Pravnom fakultetu u Nišu — 500 dinara, na Pravnom fakultetu u Skoplju — 180 dinara, na Pravnom fakultetu u Splitu — 600 dinara. Pravni fakultet u Zagrebu nije uveo ovu naknadu. Pored redovne godišnje naknade, vanredni studenti plaćaju za svaku prijavu ispita: na Pravnom fakultetu u Beogradu — 30 dinara, a za prijavu ispita pred komisijom — 50 dinara; na Pravnom fakultetu u Nišu za redovnu prijavu 40 dinara, a za prijavu ispita pred komisijom — 50 dinara.

Iz navedenih sredstava podmiruje se samo deo rashoda fakulteta u vezi sa vanrednim studijama. Pretežan deo, na većini pravnih fakul-

teta finansira se iz sredstava za koje zajednica obrazovanja obezbeđuje za redovnu delatnost odnosno iz ukupnog dohotka fakulteta.

Posebni izdaci u vezi sa vanrednim studiranjem su: izdaci za materijale i publikacije, lični rashodi za plaćanje ispita i dr. Pored toga na većini pravnih fakulteta organizuju se posebna predavanja za vanredne studente prema njihovim mogućnostima za pohađanje ovih predavanja.

3. Finansiranje poslediplomskih studija

Poslediplomske studije, veoma značajno područje aktivnosti pravnih fakulteta, upućene su na samofinansiranje. Zajednice obrazovanja za ovu delatnost ne obezbeđuju sredstva, pa su fakulteti prinuđeni da naplaćuju naknadu od slušalaca, čija je visina određena različito, kao što je već pokazano. Neke kategorije slušalaca su oslobođene plaćanja naknade (najčešće saradnici fakulteta).

Pravni fakulteti imaju velikih teškoća za obezbeđenje sredstava za finansiranje poslediplomskih studija, pa je to jedan od razloga što se redje organizuju. Nastava je na ovim studijama znatno skuplja, jer izaziva posebne i dodatne napore nastavnika. Naročito predavanja za ove studije povezana su sa naučno-istraživačkim radom koji je tematski često van okvira naučne delatnosti vezane za redovni proces nastave pa više angažuje nastavnika i izaziva dopunske rashode. S druge strane, poslediplomske studije zahtevaju saradnju nastavnika i sa drugih pravnih fakulteta (često i iz inostranstva, kao što je na Pravnom fakultetu u Zagrebu), pa su materijalni troškovi (prevozni troškovi i dnevnice) znatno veći. Tu dolazi i osnovna literatura kurseva (skripta predavanja) koju treba da obezbede fakulteti, pored već postojeće literature a zatim i publikacije za obaveštenja slušalaca.

Naknadama za poslediplomske studije koje su utvrđili pravni fakulteti prigovara se da su visoke (naročito na fakultetima gde premašaju 10.000 dinara). Ovo posebno ako su slušaoci upućeni na sopstvena sredstva i nemaju stipendije. Međutim, imajući u vidu činjenicu da zajednice obrazovanja ne finansiraju ovu delatnost, naknadama se ne mogu podmiriti rashodi ovih studija. Stoga su fakulteti koji imaju studije morali da iz sredstava koja zajednice obezbeđuju za redovnu delatnost fakulteta podmiruju i rashode za poslediplomske studije.

Prema podacima iz materijala kojima je Pravni fakultet u Nišu raspologao samo se Pravnom fakultetu u Ljubljani obezbeđuju sredstva za poslediplomske studije od zajednice obrazovanja i to na osnovu posebnog ugovora (tač. II Merila za ugotavljanje povraćila, ki ga daje izobraže-valna skupnost SR Slovenije visokoškolskim zavodom za opravljanje dejavnosti v letu 1972.).

U nekim republikama pravni fakulteti dobijaju neznatna sredstva za poslediplomske studije bilo od zajednice obrazovanja bilo od zajednice za naučni rad, ali uvek kao namenska sredstva (obično za nabavku opreme ili literature).

Neki od pravnih fakulteta(Niš) našli su rešenje u samofinansiranju svakog smera poslediplomskih studija, koji u pogledu obračuna predstavlja posebnu finansijsku jedinicu.

Povećani rashodi poslediplomskih studija utiču na to da se ove studije mogu organizovati samo sa većim brojem slušalaca, bez obzira na aktuelnost potrebe za njihovim organizovanjem.

4. Finansiranje naučnog rada

Naučni rad, u delu koji nije vezan za nastavni proces da bi se obezbedila sredstva, finansiraju pravni fakulteti iz sopstvenih izvora. Tu na prvo mesto dolazi izdvajanje iz dohotka za ovu namenu, pri čemu se najčešće izdvajaju relativno mali iznosi. Pravni fakultet u Splitu posebno ističe da »iz skromnih sredstava za redovno poslovanje nije moguće izdvajati za naučni rad«. Isti takav odgovor daje i Pravni fakultet u Skoplju.

S obzirom na gotovo opštu nemogućnost izdvajanja iz dohotka sredstava za finansiranje naučnog rada, pravni fakulteti su upućeni na druge izvore sredstava. Tu dolaze sredstva koja na osnovu ugovora obezbeđuju privreda, druge organizacije, ređe organi uprave.

Na fakultetima koji vrše izdvajanje iz dohotka za naučni rad regulisana je njihova upotreba, a obrazovani su i namenski fondovi. Zbog skromnih sredstava u ovim fondovima, ona se najčešće koriste za publikacije radova nastavnika i saradnika u zbornicima fakulteta. Pri tome postoji slučajevi korišćenja i sredstava namenjenih za naučni rad u republičkim zajednicama za naučni rad; u vidu dotacija ili namenskih sredstava univerziteta.

5. Finansiranje naučno-stručnog usavršavanja nastavnika i saradnika

Izdvajanja iz dohotka i obezbeđenje sredstava za naučno i stručno usavršavanje nastavnika i saradnika, različito je regulisano. Na nekim fakultetima utvrđuje se svake godine najviši iznos sredstava koje nastavnici odnosno saradnici mogu utrošiti na učešće na naučnim i stručnim skupovima, kao i za druge slične namene. Izuzetno na nekim fakultetima sredstva za ove namene obezbeđuju se u stvarnim iznosima, bez utvrđivanja maksimalnog iznosa.

Saradnicima koji su imali posebne troškove u vezi sa izradom magistarske ili doktorske disertacije priznaju neki fakulteti deo tih troškova, koji obuhvataju troškove putovanja kandidata radi konzultacije sa mentorom i prekučavanje disertacije. Ovi se troškovi nekad i regresiraju.

Nenastavnom osoblju priznaju se putni troškovi i dnevnice za učešće na seminarima i savetovanjima (iz materijalnih troškova fakulteta).

6. Finansiranje biblioteke i dokumentacije

Za knjižni fond fakulteti vrše izdvajanja iz dohotka i izdvojena sredstva najčešće unose u poseban fond. Na nekim fakultetima za biblioteku se koriste sredstva amortizacije (Pravni fakultet u Splitu).

Većina fakulteta smatra da su sredstva za biblioteku nedovoljna, posebno ako se radi o nabavkama dela strane literature. Porast cena knjiga izaziva potrebu za dodatnim sredstvima, koja se ne mogu obezbediti. Zato nabavka novih knjiga zaostaje na većini pravnih fakulteta.

7. Finansiranje posebnih namena

Posebna namenska sredstva pravnih fakulteta obuhvataju: sredstva za investiciono održavanja, sredstava za izdavačku delatnost (udžbenici, skripta, publikacije za redovne i vanredne studente i drugo), sredstva za dotacije studentskim organizacijama i sredstva studentskog standarda.

Na fakultetima koji imaju zgrade kao osnovna sredstva, sredstva za investiciono održavanje tih zgrada izdvajaju se iz ukupnog prihoda. Sredstva za izdavačku delatnost (uglavnom za skripta i materijale za studente) obezbeđuju se isto tako iz materijalnih troškova. Studentskim organizacijama fakulteti daju sredstva u vidu redovne godišnje dotacije ili za pojedinačne namene, kao što su studentske ekskurzije u zemlji, organizovane u cilju praktičnih studija, putovanja u inostranstvo, učešće na studentskim interfakultetskim i drugim skupovima i takmičenju.

8. Finansiranje rada u odeljenjima pravnih fakulteta

Finansiranje rada u odeljenjima pravnih fakulteta koja se nalaze van sedišta fakulteta vrši se na način i po postupku kao i finansiranje samog fakulteta. Odeljenje Pravnog fakulteta u Beogradu koje se nalazi u Kragujevcu finansirala je od osnivanja opština Kragujevac (sa veoma malim učešćem Republičke zajednice obrazovanja). Od 1973/74. godine Republička zajednica obrazovanja preuzima finansiranje ovog odeljenja.

Međutim, uopšte uzevši konkretni odnosi finansiranja stvar su samoupravnog sporazumevanja odeljenja sa matičnim fakultetom. Prema tome fakultet može da organizuje odeljenje kao posebnu radnu zajednicu ili kao posebnu organizaciju udruženog rada.

9. Finansiranje rada u centrima za vanredno studiranje pravnih fakulteta

Pravni fakulteti, bar većina njih, imaju svoje isturene centre za vanredne studije u gradovima van sedišta fakulteta. Nije redak slučaj da se centri nalaze i u gradovima na teritoriji druge republike odnosno na teritoriji autonomne pokrajine.

Finansiranje rada u centrima za vanredno studiranje, bar za većinu fakulteta, ne predstavlja poseban finansijski problem. Skoro je pravilo da takve centre organizuju i finansiraju određene organizacije, kao što su radnički univerziteti i drugi i naplaćuju naknadu od slušalaca.

Na osnovu ugovora zaključenog sa organizatorom centra, pravni fakulteti dobijaju određeni procenat koji ulazi kao sastavni prihod fakulteta u ukupan prihod. Sve troškove nastave snosi organizator, prema posebnim utanačenjima iz ugovora sa fakultetom (naknadu za održane časove — prema utvrđenoj tarifi, naknadu putnih troškova i dnevnika)

Očevidno je da se broj ovih centara za vanredno studiranje smanjuje zbog pooštrenih zakonskih uslova oko njihove organizacije, ali ih još uvek ima, posebno za parcijalnu nastavu za studente koji moraju polagati tzv. dopunske predmete, jer dolaze iz drugih škola.

Prema propisima u SR Sloveniji (propis ranije citiran) zajednica obrazovanja obezbeđuje sredstva i za rad centara na osnovu posebnog ugovora, ako je osnivanje centra društvena potreba, a centar ne finansira druga organizacija.

10. Finansiranje proširenja materijalne osnove rada (investicije)

Polazeći od samoupravnosti organizacija udruženog rada nepričuvrednih delatnosti, opšti princip korišćenja sredstava za finansiranje proširenja materijalne osnove rada pravnih fakulteta je da fakultet bude nosilac investicija. To načelo predviđaju većine republičkih zakona o finansiranju obrazovanja. Međutim, poznato je da je akumulacija fakulteta zavisna od sredstava koja obezbeđuje zajednica obrazovanja i da se kao nosilac investicija pojavljuje i ona, kao i društveno-politička zajednica i druga organizacija udruženog rada.

U finansiranju investicija značajnu ulogu imaju i kreditna sredstva.

III. Neki problemi finansiranja pravnih fakulteta

Prethodnim izlaganjem pokušano je da se pruži opšta slika o stanju koje je postojalo u vreme održavanja konferencije u podmirenju potreba pravnih fakulteta kao samoupravnih organizacija u oblasti vršenja nastavne i naučne delatnosti.

Uz sva nastojanja, da se pruži što potpuniji pregled takvog stanja, naročito komparativni, nije se moglo u potpunosti uspeti, jer podaci za dobar deo fakulteta nisu bili na raspolaganju.

Međutim, i u obimu u kome je izloženo stanje finansiranja pravnih fakulteta, mogu se zapaziti određeni nedostaci, tečkoće i smetnje koji u velikoj meri utiču na pojedine delatnosti fakulteta, pa i na ukupnu nastavno-naučnu delatnost. Neke od ovih još uvek postoje i ako se preduzimaju mere da se otklone.

Želja je bila Pravnog fakulteta u Nišu, kao nosioca referata, da omogući bolji uvid u probleme finansiranja koji u većoj meri negativno utiču na rad pravnih fakulteta uopšte, i koji treba da budu, posred drugih, uočeni na konferenciji, uzeti u razmatranje i ocenjeni u cilju da se na bolji način nego do sada reše.

1. Problem povezivanja pravnih fakulteta sa privredom i privreda kao izvor dopunskih sredstava za rad fakulteta

O povezivanju obrazovanja uopšte i privrede u vreme konferencije postojali su stavovi u Idejnim osnovama samoupravnog socijalističkog preobražaja vaspitanja i obrazovanja za X Kongres SKJ gde je navedeno:

»Celokupna vaspitno-obrazovna delatnost, sistem, sadržaj i oblici obrazovanja, mreža vaspitno-obrazovnih institucija i celokupna društvena politika u ovoj oblasti moraju proizilaziti i razvijati se iz organske povezanoosti svih delova udruženog rada i obrazovanja«.

Proces povezivanja pravnih fakulteta sa privredom u cilju obezbeđenja sredstava za rad fakulteta daleko je od toga da bude ostvaren, makar i u skromnom obimu. Razloge za to nalaze fakulteti u specifičnosti studija na pravnim fakultetima za koje privreda ima veliko interesovanje kada se radi o diplomiranim pravnicima i njihovom upošljavanju, ali privreda daleko manje ima inetresa za kakav neposredni kontakt sa pravnim fakultetima u vidu izrade projekata ili pružanju drugih usluga iz delatnosti fakulteta. Otuda se odnos svodi na stipendiranje studenata i veoma retko na koju drugu akciju (primjer studenata na stručnu praksu).

Međutim, razvoj samoupravnih odnosa nalaže pored povezivanja putem interesnih zajednica baš tako povezivanje pravnih fakulteta sa privredom. Ono treba da obezbedi fakultetima i dodatna sopstvena sredstva mimo onih što im obezbeđuje zajednica obrazovanja. Izvor sredstava u povezivanju sa privredom mogu biti organizovane poslediplomske studije, a posebno specijalistički kursevi sa određenom tematikom koja je od interesa za organizacije udruženog rada. Zatim tu bi došla izrada elaborata i studija ne samo iz ekonomске oblasti nego i iz oblasti samoupravnih radnih odnosa i dr.

2. Problem sredstava za vanredno studiranje

Još uvek ostaje nerešeno pitanje finansiranja vanrednih studija, za koje zajednica obrazovanja ne daje nikakva sredstva. O ovim sredstvima bilo je raspravljano i na ranijim interfakultetskim sastancima, jer, za razliku od nekih drugih fakulteta, broj vanrednih studenata na pravnim fakultetima je veoma veliki. Zato rad sa ovim studentima opterećuje administraciju (upis, prijava ispita, neposredno kontaktiranje) kao i nastavnike i saradnike (ispiti, posebna predavanja i dr.).

Sigurno da uvođenje naknada koju plaćaju vanredni studenti nije pravo rešenje, pogotovo u sadašnjim uslovima. Međutim, naknada je neophodna s obzirom na povećani obim rada.

Pravno legalnost naknada nije dovoljno precizirana. Naknada je često predmet napada ne samo javnosti nego i školskih ljudi. Za nje-
no opravdanje uzima se načelo da fakulteti mogu uvoditi naknade za
delatnosti koje ne finansira zajednica obrazovanja ili druga organi-
zacija.

3. Problem plaćanja nastavnika sa nepotpunim radnim vremenom (honorarni nastavnici)

Jedan broj pravnih fakulteta još uvek mora da računa sa na-
stavnicima koji rade sa nepotpunim radnim vremenom i koji dolaze sa
drugih pravnih fakulteta. Razlog tome je ne samo nepotpunjen broj
radnih mesta nego i redovan odliv nastavnika, koji napuštaju fakul-
tet i odlaze na druge fakultete. Pored toga često se dešava da se radno
mesto nastavnika ne može popuniti iako su raspisani konkursi, jer se
ne javljaju kandidati ili se javljaju oni koji ne ispunjavaju uslove.

Poznato je da se za takva radna mesta koja nisu popunjena od
zajednice obrazovanja ne dobija puni, već umanjeni iznos sredstava
za lične dohotke što je mera stimulacije da se popunjavaju radna me-
sta. Problem je međutim ne u plaćanju ličnih dohodaka već u pore-
zima koje treba da plate nastavnici sa nepotpunim radnim vremenom
za ovu vrstu rada. U vezi sa sprovođenjem mera stabilizacije neke
opštine su propisale dopunske stope poreza na lični dohodak iz ovoga
honorarnog odnosa i to veoma visoke, što deluje destimulativno.

Teškoće podjednako nastaju kako za plaćanje poreza za nastav-
nike u redovnoj nastavi tako i za poslediplomske studije, koje se na
većini fakulteta izvode uz saradnju nastavnika sa drugih fakulteta, jer
i ovi su dodatnim porezima po osnovu honorarnog rada destimulisani.

4. Problemi sredstava za fondove fakulteta

Izdvajanje za fondove pravnih fakulteta utvrđeno je društvenim
dogovorom odnosno samoupravnim sporazumom, i to u procentu od
ukupnih sredstava ostvarenog dohotka (na osnovu formule). Pravil-
nicima fakulteta raspodeljuju se ova sredstva na pojedine obavezne i
druge fondove koje predviđa statut fakulteta.

Prigovara se da su sredstva za izdvajanje bila znatna i da fakul-
teti nemaju potrebe da na račun ličnih dohodaka izdvajaju visok pro-
cenat za fondove. Ovo se posebno odnosi na rezervni fond (za koji
se izdvajanje reguliše zakonom — tzv. obavezni deo rezervnog fonda).

Dalji prigovori se odnose na izdvajanje za specifične fondove fa-
kulteta, kao što je fond za naučni rad ili fond za usavršavanje na-
stavnika i saradnika odnosno fond biblioteke, koji se na fakultetima
obrazuje, u tom smislu što izdvajanje za obavezne fondove idu na ra-
čun obezbeđenja sredstava za ove fondove, tako da se ova umanjuju.

Prigovori koji su navedeni pravdaju se specifičnošću delatnosti
i potreba fakulteta, koje se razlikuju od onih u drugim organizaci-
jama udruženog rada. Teškoće oko ovoga u velikoj meri su otklonjene
u zadnje vreme.

5. Problemi sredstava za poslediplomske studije

Pod pretpostavkom da pravni fakulteti uvođe naknade koje plaćaju slušaoci poslediplomskih studija ne postavlja se problem finansiranja nastave (časovi predavanja i ispita) u toj meri kao problem osavremenjivanja celog procesa rada sa slušaocima poslediplomskih i specijalističkih studija. Nedostaju nesumnjivo potrebna sredstva za nabavku materijala, domaće i strane literature, često retkih i skupih edicija i dr.

Zato sa sredstvima koja potiču od relativno niskih naknada ne može se pristći nikakvoj racionalnoj novaciji procesa rada na poslediplomskim studijama. Može se kao veliki uspeh smatrati ako organizator poslediplomskih studija uspe da makar i delimično objavi materijale sa predavanja nastavnika na ovim studijama. Ali i bez obzira na visinu naknade koja je za slušaoce uvedena, objavljuvanje ovih materijala moguće je samo uz znatno snižavanje autorskih honorara nastavnika koji predaju.

6. Problem finansiranja uključenja studenata u rad fakulteta

Iako postoji potreba da se studenti u što većoj meri uključuju u proces rada na pravnim fakultetima, jedan od razloga koji to uključivanje usporava jeste i obezbeđenje odgovarajućih sredstava.

Zajednice obrazovanja trebalo bi da razmotre mogućnosti da se fakultetima obezbede dodatna sredstva, namenskog karaktera za ovo uključivanje.

7. Problem obezbeđenja minimalnog standarda nastave

Poznato je da broj studenata koji se upisuju na pravne fakultete raste ili opada iz godine u godinu. U pojedinim godinama studija dolazi iz različitih razloga do znatnijeg povećanja (prelaz većeg broja u narednu godinu studija ili zaostajanje pa zatim u narednim godinama do opadanja tog broja). To se isto pojavljuje i pri upisu u prvu godinu studija. Međutim, nastavni i saradnički kadar ostaje bez malo isti. Teško je predpostaviti da pravilo »o jednom nastavniku i saradniku za jedan predmet« može biti uspešno primenjeno, ako se broj studenata prve godine popne na preko hiljadu (slučaj sa Pravnim fakultetom u Nišu — generacija 1969/70 — upisano u prvu godinu redovnih studenata 1200). Otuda nastaje problem kako obaviti nastavu (predavanja i vežbe i druge oblike nastave) sa malim brojem nastavnika i saradnika.

U ovakvim slučajevima moguće je razmotriti dve solucije. Prvo da se za rad angažuju spoljni saradnici iz privrede, državne uprave ili drugi stručnjaci i drugo da se poveća broj nastavnika s tim da u periodima manjeg priliva studenata oni budu angažovani na intenziviranju nastave iz predmeta koji predaju ili im se poveri kakva druga funkcija u nastavnom ili naučnom procesu rada na fakultetu.

I ovde je problem u obezbeđenju dodatnih sredstava i liberalnijem odnosu zajednice obrazovanja prema potrebama fakulteta.

8. Problem studentskog standarda

I ako je uticaj pravnih fakulteta na rešavanju problema studentskog standarda relativno mali, on se na pravnim fakultetima i te kako postavlja

Sredstva za studentski standard su poverena Univerzitetima koji raspoređuju ta sredstva svojim samoupravnim odlukama.

Tu se radi o sredstvima za društvenu intervenciju za ishranu, smeštaj i prevoz; sredstvima za studentske kredite i ostale oblike standarda, kao što su kulturne delatnosti, izdavačka delatnost, univerzitske stipendije, zdravstvena zaštita, fizička kultura i dr.

Pravni fakulteti, sa svoje strane, dodeljuju studentskim organizacijama povremeno dopunska sredstva, ali ta su sredstva nedovoljna. Poznato je da se o svakom zahtevu studenata dugo diskutuje na fakultetima i da se daju relativno mali iznosi, a studenti upućuju na univerzitska sredstva. Moglo bi se i potrebno je tu više postići da bi se omogućilo da studenti više razviju svoju društvenu delatnost.

9. Problemi obezbeđenja sredstava za stanove

Stambeni problem još je uvek prisutan na pravnim fakultetima. I ako se taj problem rešava pretežno društvenim sredstvima, koja se udružuju, deo sredstava ostaje pravnim fakultetima da ga upotrebe za tu namenu (posebna sredstva u fondu zajedničke potrošnje).

Međutim opšta je pojava na svim pravnim fakultetima da su ta sredstva nedovoljna, naročito ako se uzmu u obzir potrebe zapošljavanja na fakultetima novih nastavnika, saradnika i drugih radnih ljudi.

Univerziteti preduzimaju određene mere, posebno udruživanjem sredstava svih, pa i pravnih fakulteta, ali je činjenica da se rezultati takvog udruživanja, uz pomoć kredita, ne mogu ostvariti odmah.

10. Problem obezbeđenja deviznih sredstava

U pogledu pribavljanja deviznih sredstava pravni fakulteti su upućeni na zajednice obrazovanja tj. na raspodelu koju vrše organi republike odnosno pokrajine. To podjednako važi za sredstva namenjena za robna i nerobna plaćanja.

Zajednice obrazovanja posebnim odlukama raspodeljuju sredstva na pojedine fakultete, ali su ta sredstva podjednako nedovoljna i za robna i za nerobna plaćanja. Prema tome, nastavnici i saradnici na pravnim fakultetima mogu računati samo na povremenu dodelu deviza iz odobrenog kontigenta za učestvovanje na međunarodnim kongresima i drugim skupovima. Pitanje se postavlja posebno za pribavljanje sredstava za plaćanje kotizacije za učlanjenje i međunarodne pravne organizacije i udruženja, jer je poznato da su takve kotizacije zadnjih godina znatno povećane zbog inflatornog pritiska. Po važećim propisima sredstva za kotizaciju odobravaju republičke zajednice za naučni rad, međutim postupak dobijanja je dosta složen.

11. Problemi u vezi sa unutrašnjom raspodelom

Pre svega treba podsetiti da se na fakultetima, kao samoupravnim organizacijama, postavljaju dvojaki odnosi u obezbeđenju sredstava i finansiranju njihovih potreba. Prvi je odnos fakulteta prema zajednici koja obezbeđuje sredstva i drugi je odnos raspodele sredstava unutar samoga fakulteta, a posebno odnos pojedinih radnih jedinica na fakultetima.

Pravni fakulteti, koristeći svoje samoupravno pravo samoorganizovanja na različite načine su rešili pitanje radnih zajednica. Neki fakulteti organizovali su radne zajednice prema organizacionom principu stvarajući više radnih zajednica (nastavnika i saradnika, administracije i studenata), a neki prema funkcionalnom principu stvarajući radne zajednice kao udruživanje radnih ljudi prema funkcijama i prirodi delatnosti koju obavljaju na fakultetu.

Bilo na jedan ili drugi način organizovanja, postavljaju se složeni odnosi u raspodeli ostvarenog dohotka, koji se regulišu samoupravnim sporazumima radnih ljudi ovih radnih jedinica.

Međutim, složenost odnosa finansiranja koja prati proces samoupravnog samoorganizovanja pravnih fakulteta, izazivaće i u buduće značajnije probleme.

Pre svega odnosi u pogledu raspodele dohotka između radnih zajednica fakulteta, uvek su bili i ostaće kamen spoticanja, naročito kod izbora kriterijuma za raspodelu mase dohotka na pojedine radne zajednice. Ti odnosi, a i problemi u vezi sa njima, biće u buduće u toliko složeniji u koliko kriterijumi (merila) za obezbeđenje sredstava od strane zajednice obrazovanja budu takvi da prepuštaju dalju raspodelu fakultetima. Do sada je postojala, izražena u kriterijumima, određena struktura u okviru koje su sredstva dodeljivana, pa je takva struktura mogla biti polazna osnova i za samu podelu.

Ovde se kao poseban problem postavlja ustanovljenje fondova — zajedničkih za fakultet kao celinu i pojedinačnih za radne zajednice. I ako se može praktično sagledati koji fondovi moraju biti zajednički za fakultet kao celinu, ostaje otvoreno pitanje prelivanje sredstava jedne radne zajednice u fondove druge, ako ti fondovi, ma da nisu zajednički, predstavljaju poseban interes za fakultet kao celinu. Tu ima brojnih primera, kao što je primer sa fondovima za naučno-istraživački rad ili fondovima za naučno i stručno usavršavanje. Pitanje je da li radna jedinica nenastavnog osoblja (sekretarijata) treba da učeštuje u obrazovanju sredstava za ove fondove i koji od njih, jer je nesumljivo da su fondovi povezani sa nastavnom radnom zajednicom, ali se sredstva koriste za opšte potrebe razvoja fakulteta kao nastavne i naučne ustanove.

Dosta je čest slučaj da se sredstva koja obezbeđuje zajednica obrazovanja za lične dohotke nastavnika, saradnika i nenastavnog osoblja raspodeljuje u obimu u kome je izvršena valorizacija ovih sredstava prema Pravilnicima kojima se utvrđuje cena obrazovanja. Tako svako radno mesto dobija pun iznos ličnog dohotka. U tim granicama obrazuju se ukupna sredstva za svaku radnu zajednicu (nastavnika i saradnika, odnosno administracije i biblioteke), pa svaka radna zaje-

drica dalje raspodeljuje ukupna sredstva na pojedine radne ljude u skladu sa njihovim opštim aktom koji donosi. Pri tome odvajaju se iznosi za osnovni stalni i promenljivi deo ličnog dohotka. Odnos stalnog prema promenljivom delu ličnog dohotka kreće se od 5% do 10% za promenljivi deo ličnog dohotka. Danas je taj odnos na većini fakulteta izmenjen i učešće sredstava promenljivog dela ličnog dohotka se kreće do 15%.

Svi ovi problemi treba da budu rešeni samoupravnim sporazima koje zaključuju radni ljudi na fakultetima, da bi se izbegli propusti na koje je ukazano i koji su postojali.

IV. Z a k l j u č a k

Za obezbeđenje materijalne osnove rada pravnim fakultetima preстојi njihovo povezivanje sa ostalim oblastima udruženog rada što se bez takvog povezivanja ne može ostvariti. U skladu sa ustavnim konцепcijama mora doći do znatnijih promena, koje se već postepeno ostvaruju. Te su promene u prвome redu u samoupravnom i socijalističkom preobražaju visokoškolskog obrazovanja koje moraju slediti i pravni fakulteti. U tim promenama obuhvaćene su i promene u finansiranju razvoja pravnih fakulteta za koji sredstva mogu biti ostvarena jedino povezivanjem fakulteta sa organizacijama udruženog rada.

Obim sredstava koji mogu da ostvare pravni fakulteti zavisi od njihove sposobnosti da udruženom radu pruže adekvatne programe tj. programe koji će odgovarati potrebama za obezbeđenje kadrova i još i više koji će odgovarati stručnom profilu tih kadrova. Ali u diplomiranim pravnicima ne iscrpljuju se ni obaveze ni mogućnosti pravnih fakulteta u njihovim odnosima sa udruženim radom. Pravni fakulteti treba da nastoje da sistematski i kontinuirano održavaju aktuelnost i stručnost znanja pravnika u celokupnom udruženom radu i drugim društvenim delatnostima u kojima se upošljavaju pravnici, i to ne samo putem poslediplomskih studija, nego još i putem specijalističkih kurseva koje treba da održavaju, putem povremenih kurseva sa užom tematikom, putem posebnih dopunskih predavanja i sl.

S druge strane za obezbeđivanje materijalne osnove pravnih fakulteta u novim samoupravnim uslovima njihovog konstituisanja, potrebno je računati sa svim mogućnostima izvora sredstava, a u prвome redu sa naučno-istraživačkim radom u interesu i za potrebe udruženog rada. Malo je pravnih fakulteta koji koriste široke mogućnosti koje u tom pravcu postoje, pa je potrebno preispitati uslove koji bi mogli to da obezbede.

U efikasnosti finansiranja pravnih fakulteta značajno mesto pristupa i doslednom ostvarivanju samoupravnih prava vezanih za obrazovanje dohotka, njegovo utvrđivanje i njegovu raspodelu. Poštovanje dogovorenih rešenja iz samoupravnih sporazuma o finansiranju jedan je od najboljih puteva da se to ostvari ne samo u odnosima prema odgovarajućoj samoupravnoj interesnoj zajednici i prema radnoj zajednici i radnim ljudima na fakultetima već i prema zajednicama u celini.

FINANCEMENT DES FACULTÉS DE DROIT

R e s u m é

La Faculté de droit de Niš a participé au travail de la XVIe Consérence interuniversitaire des facultés de droit à Zagreb en 1974, en présentant le rapport sur le Financement des facultés de droit, dont les principes prises de position sont exposées sous une forme concise dans cet article.

Dans l'article est présenté le financement des facultés de droit en Yougoslavie avant la promulgation de la Constitution de la République Socialiste Fédérative de Yougoslavie et les constitutions des républiques fédérées et des provinces autonomes, quand par les documents politiques étaient déjà établis les principaux principes du financement de l'instruction.

Les facultés de droit, ainsi que les autres organisations de travail associé doivent réaliser les moyens par leur activité sous forme de revenu, qui est réparti par le mécanisme autogestionnaire pour satisfaire aux besoins des facultés. Dans l'article il est constanté que le revenu économique réel dans les facultés de droit n'a pas pu encore être établi et que pour certaines activités ne sont pas assurées les ressources suffisantes de la part des communautés d'instruction des républiques fédérées (des provinces autonomes) dans les quelles s'associent les facultés.

Une attention particulière est consacrée dans l'article au prix de l'instruction et aux éléments de ce prix en tant que base pour le règlement de comptes des facultés avec la communauté d'instruction.

Les problèmes principaux du financement sont mis en relief dans chacune des activités des facultés de droit — scientifico-enseignante, activité avec les étudiants poursuivant des études spéciales postuniversitaires, le perfectionnement professionnel des cadres des cadres dans les facultés, l'activité des sections des facultés en dehors du siège de la faculté, des centres pour les études spéciales etc.

Cependant, la place centrale dans l'article occupent les problèmes de financement qui ne sont pas résolus ou qui ne sont pas résolus de manière satisfaisante, tels que la liaison avec l'économie, la rémunération des chargés de cours, le problème des ressources des fonds de la faculté, le problème de financement de l'inclusion des étudiants dans les travaux de la faculté, les problèmes de garantie du standard minimum de l'enseignement, du financement du standing étudiantin, des logements, etc.

Dans la conclusion il est souligné que le rattachement des facultés de droit avec le travail associé est le devoir le plus important, qui peut exercer une influence essentielle sur la base financière des facultés et sa consolidation. Pour que les facultés de droit puissent assurer la base financière satisfaisante il est nécessaire qu'elles mettent à la disposition au travail associé et aux autres bénéficiaires du processus enseignant les programmes de travail correspondants qui permettront la préparation des cadres conformément à leurs besoins.